

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Досліджено вплив інноваційно-інвестиційної активності на економічний розвиток регіонів. Запропоновано методичні підходи до оцінки інвестиційної активності регіонів. Проаналізовано динаміку інноваційно-інвестиційної активності регіонів України. Виділено фактори, які негативно впливають на економічний розвиток регіону. Запропоновано заходи з підвищення економічного добробуту економічно відсталих регіонів країни.

It is investigational influence of innovative-investment activity on economic development of regions. Methodical approaches are offered to the estimation of investment activity of regions. It is investigational dynamics of innovative-investment activity of regions of Ukraine. Factors which negatively influence on economic development of region are selected. Measures are offered in relation to the increase of welfare economic backward regions of country.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інвестиційна активність, регіональний розвиток, доходність, ліквідність, державне регулювання.

Вступ. Сталий розвиток кожного регіону окремо та країни в цілому, зростання їх економічного потенціалу, підвищення життєвого рівня населення залежить від багатьох факторів, серед яких варто виокремити найбільш вагомі: посилення економічної самостійності регіонів, створення сприятливих умов для їх соціально-економічного розвитку. З метою збалансованого розвитку кожного регіону вважаємо доцільним, по-перше, підвищити ефективність використання наявного потенціалу та, по-друге, сприяти залученню коштів як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів. Інвестування є провідним фактором економічного та технологічного зростання держави. Провідні країни світу сприяють вкладенню капіталу в економіку країни шляхом надання податкових пільг. Недостатність інвестування в регіонах України є одним з основних показників визначення депресивності території (поряд з грошовими доходами населення, їх рівнем зайнятості та кількістю безробітних) [5, с. 77]. Пріоритетна роль інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку України та її регіонів визначається як провідними науковцями, так і законодавчо на державному рівні [5, 11–13, 15]. Одним із чинників модернізації економіки країни є інноваційно-інвестиційне зростання економіки регіонів. Інноваційна діяльність тісно пов'язана з інвестиційною, оскільки інвестиції є безпосереднім носієм інновацій. Отже, реалізація інноваційної політики в несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива [19, 21]. Проблемою, що потребує своєчасного вирішення, є залучення інвестицій в економіку України, яку слід розглядати в контексті сталого розвитку країни.

Сучасним дослідженням інноваційно-інвестиційного регіонального розвитку присвячено роботи М. Барановського, В. Геєця, Б. Данилишина, Б. Дацишина, Ф. Заставного, О. Кириченка, С. Коломийчука, Ю. Макогон, С. Науменкова, М. Пашути, Ю. Пахомова, А. Поддєрьогіна, О. Топчієва, В. Трегобчука, Л. Хомич, Л. Федулова, Д. Шиян та ін. Нині розроблено та використовується у практиці багато методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів та країни в цілому [1, 6, 10, 18, 22, 23]. Однак недостатньо розробленими у методологічному плані залишаються питання оцінки інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів з позиції концепції сталого розвитку країни. Крім того, в умовах зростання ролі місцевого самоврядування зростає роль місцевої влади в регулюванні руху інвестицій, що потребує відповідного аналізу та виокремлення напрямів вкладання коштів з метою оптимального використання можливостей місцевої влади у регулюванні потоку капіталовкладень.

Постановка завдання. Мета статті – оцінити та виявити взаємозв'язок інноваційного розвитку та інвестиційної активності регіонів України в контексті концепції сталого розвитку, проаналізувати динаміку зазначеного показника протягом останніх років, виявити та оцінити закономірні взаємозв'язки інвестиційної активності і соціально-економічного розвитку регіонів.

Методологія. Методологічну основу становлять такі методи: критичного аналізу під час визначення сучасного стану та проблем інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів; метод експертних оцінок під час визначення впливу складників інтегрального показника інвестиційної активності регіону; наукового узагальнення та систематизації під час визначення та групування факторів, які впливають на інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів; методи математичної статистики під час визначення проміжних показників доходності та ліквідності. Результати дослідження, висновки та рекомендації обґрунтовано

шляхом комплексного підходу.

Результати дослідження. У межах проведеного дослідження з метою поглибленої оцінки економічного розвитку країни запропоновано методику оцінювання рейтингу інвестиційної активності її регіонів. Вихідною базою для проведення розрахунків є дані Державного комітету статистики України, державних органів національного та місцевих рівнів влади тощо.

Інвестиційна активність регіону визначається рівнем її доходності, з точки зору потенційних можливостей економічного зростання і, відповідно, інвестиційною привабливістю і можливістю здійснення інвестицій за рахунок накопиченого в регіоні потенціалу, та показниками ліквідності, які характеризують рух грошових потоків у регіоні, можливість перетворення накопичених прибутків у реальні грошові кошти. Тобто пропонується розглядати комплекс із таких складників: обсяги інвестицій у регіоні (власних та залучених), валовий регіональний продукт, динаміка та структура дебіторської і кредиторської заборгованості, трудові ресурси, вплив інфляційних процесів, фінансовий стан підприємств регіону, його експортоорієнтованість (експортозалежність). Результуючий показник характеризується двома узагальнювальними складниками: доходністю та ліквідністю, які в свою чергу формуються з низки дрібніших.

Доходність регіону з точки зору її впливу на його інвестиційну активність визначається показниками отриманого валового доходу в регіоні, а також факторами, що на нього впливають. А саме: кількість та обсяги прибуткових підприємств, рівень інфляції в регіоні, реальні доходи населення, експортоорієнтованість (експортозалежність) регіону тощо. Оскільки оцінка доходності здійснюється під призмою інвестиційної діяльності, то не менш важливими показниками є обсяги капітальних інвестицій та будівельно-монтажних робіт, виконаних у межах регіону. Тому доходність окремого регіону країни з метою оцінювання його інвестиційної активності вважаємо доцільним визначати на основі таких показників: валовий регіональний продукт (абсолютне значення; темп росту – враховує динаміку цього показника; обсяг валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу – враховує насиченість окремого регіону); регіональний рівень інфляції; реальні доходи населення, отримані за певний період (рік); фінансові результати підприємств регіону, отримані за певний період (рік); кількість прибуткових та збиткових підприємств в регіоні (відносно загальної кількості підприємств регіону); обсяги капітальних інвестицій та будівельно-монтажних робіт, виконаних в регіоні за відповідний період; експортоорієнтованість регіону (сальдо зовнішньоторговельного обороту регіону, враховуючи обсяг торгівлі товарами та послугами).

Другим складником рівня інвестиційної активності регіону запропоновано показник ліквідності регіону, який слід визначати сукупністю критеріїв, які характеризують грошові надходження до окремого регіону та їх відтік, часову структуру зазначених грошових потоків, приток іноземних інвестицій до регіону та інвестиції, здійснені самим регіоном. З метою об'єктивнішого врахування впливу інвестицій, як залучених, так і здійснених самим регіоном, вважаємо необхідним враховувати їх обсяг у кількісному й об'ємному вимірах. Під кількісним виміром було прийнято кількість підприємств, у які вкладено інвестиції та які самі здійснювали інвестиції, відповідно. Під об'ємним виміром було враховано обсяг інвестицій у грошовому вимірі.

Отже, інтегральний показник ліквідності регіону складається з дев'яти коефіцієнтів: коефіцієнти залучення прямих іноземних інвестицій (кількісний та об'ємний); коефіцієнти прямих іноземних інвестицій (кількісний та об'ємний); коефіцієнти дебіторської заборгованості (загальної, довгострокової та простроченої дебіторської заборгованості); коефіцієнти кредиторської заборгованості (загальної та простроченої).

Показник інвестиційної активності регіонів за даними 2007 р., побудований на основі запропонованої методики, та ранжування регіонів України за рівнем їх інвестиційної активності та складниками цього показника, наведено у таблицях 1–2.

На рис. 1 наведено результати моделювання рейтингу інвестиційної активності для областей (регіонів) країни. Слід зазначити, що рейтинги інвестиційної активності областей України, визначені на основі запропонованої методики, аналогічні результатам, одержаним експертами рейтингового агентства “Експерт РА” на базі застосування методики “Рейтинг російських регіонів”, адаптованої ними до українських умов [6]. Певні відмінності у рейтингу викликані включенням різних складників до проведених розрахунків. Зокрема, в [6] визначається рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України на основі двох інтегрованих складників: потенціал і ризик. Але результати впровадження двох різних методик дали одних і тих самих лідерів та проблемні регіони.

Перша п'ятірка інвестиційно-активних лідерів включає м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Київську та Закарпатську області. Проведений аналіз інвестиційної активності регіонів України свідчить, що з точки зору потенційних можливостей найбільш привабливою та інвестиційно-активною є Донецька область, яка має суттєвий потенціал. Проте врахування критерію ліквідності знижує її привабливість до другого місця після Києва. Така ситуація є цілком зрозумілою, оскільки Київ як столиця країни охоплює значні обіги грошових потоків, які прямують як в країну, так і зовні. Місто Київ у ході аналізу не було включено до складу Київської області, оскільки це значно перекручує справжні показники інвестиційної

Таблиця 1. Розрахунки коефіцієнтів-складників інтегрального показника інвестиційної активності регіону, 2007 р.

Назва регіонів	$I_{дох}$	$I_{лікв}$	$I_{інв.акт.}$
АР Крим	-0,0574	-0,0239	-0,0430
Вінницька	-0,0685	-0,0310	-0,0524
Волинська	-0,1010	0,0328	-0,0435
Дніпропетровська	0,1266	0,1313	0,1286
Донецька	0,3003	0,2248	0,2678
Житомирська	-0,0419	-0,0890	-0,0622
Закарпатська	0,1251	-0,0564	0,0471
Запорізька	0,0472	0,0121	0,0321
Івано-Франківська	0,0205	-0,0822	-0,0236
Київська	0,0865	0,0507	0,0711
Кіровоградська	0,0176	-0,0418	-0,0080
Луганська	-0,0020	-0,3249	-0,1408
Львівська	-0,0191	0,0095	-0,0068
Миколаївська	-0,0784	0,0963	-0,0861
Одеська	-0,1004	0,0907	-0,0182
Полтавська	0,0281	-0,0637	-0,0114
Рівненська	-0,0049	-0,0816	-0,0379
Сумська	-0,0442	-0,1225	-0,0779
Тернопільська	-0,0729	-0,0257	-0,0526
Харківська	-0,0248	0,1059	0,0314
Херсонська	-0,1731	-0,0534	-0,1216
Хмельницька	-0,0296	-0,0963	-0,0583
Черкаська	-0,0347	-0,0152	-0,0263
Чернівецька	-0,0967	-0,0251	-0,0659
Чернігівська	-0,0233	-0,0621	-0,0400
м. Київ	0,2874	0,6331	0,4360
м. Севастополь	-0,0664	0,0002	-0,0378

активності області. Найменш інвестиційно-активними і привабливими є регіони, розташовані у третій квадранті рис. 1 (Херсонська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Чернівецька та ін.). Інші регіони країни мають середній рівень інвестиційної активності, про що свідчать розрахункові дані та графічна інтерпретація проведених розрахунків (рис. 1).

На основі запропонованої методики зроблено оцінку інвестиційної активності регіонів України протягом 2000–2007 рр. Графічне подання результатів проведених досліджень наведено на рис. 2.

Аналіз наведених даних свідчить про те, що до початку світової фінансово-економічної кризи лідерами інвестиційно-активних регіонів були провідні промислові регіони (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області) та Закарпатська, Київська області. Постійно лідируючу позицію займав Київ, що цілком виправдано. Протягом 2000–2007 рр. зросла інвестиційна активність м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Кіровоградської, Херсонської областей (рис. 2). Якщо враховувати складники (структуру) показника інвестиційної активності регіонів, то за цей період знизилась доходність Запорізької, Луганської, Одеської, Полтавської, Тернопільської, Харківської, Чернівецької, Чернігівської областей, що негативно позначилося на загальній активності регіонів. Доходність Київської, Кіровоградської, Херсонської областей, АР Крим суттєво зросла та відіграла позитивну роль у підвищенні інвестиційної активності зазначених регіонів. Невпинно зростала складова ліквідності м. Києва, Донецької, Харківської, Дніпропетровської областей, негативна динаміка цього показника

простежувалася у Хмельницькій, Сумській, Полтавській, Луганській, Івано-Франківській областях.

Таблиця 2. Рейтинги областей за складовими інвестиційної активності регіонів, 2007 р.

$I_{дох}$	$I_{лікв}$	$I_{інв. акт.}$
<i>Донецька</i>	м. Київ	м. Київ
м. Київ	<i>Донецька</i>	<i>Донецька</i>
<i>Дніпропетровська</i>	<i>Дніпропетровська</i>	<i>Дніпропетровська</i>
Закарпатська	Харківська	Київська
Київська	Одеська	Закарпатська
Запорізька	Київська	Запорізька
Полтавська	Волинська	Харківська
Івано-Франківська	Запорізька	Львівська
Кіровоградська	Львівська	Кіровоградська
Луганська	м. Севастополь	Полтавська
Рівненська	Черкаська	Одеська
Львівська	АР Крим	Івано-Франківська
Чернігівська	Чернівецька	Черкаська
Харківська	Тернопільська	м. Севастополь
Хмельницька	Вінницька	Рівненська
Черкаська	Кіровоградська	Чернігівська
Житомирська	Херсонська	АР Крим
Сумська	Закарпатська	Волинська
АР Крим	Чернігівська	Вінницька
м. Севастополь	Полтавська	Тернопільська
Вінницька	Рівненська	Хмельницька
Тернопільська	Івано-Франківська	Житомирська
Миколаївська	Житомирська	Чернівецька
Чернівецька	Миколаївська	Сумська
Одеська	Хмельницька	Миколаївська
Волинська	Сумська	Херсонська
Херсонська	Луганська	Луганська

Вплив кризи вніс суттєві корективи у ранжирування областей України (рис. 3).

Найбільш постраждалими є східні та південні регіони країни. Причини погіршення інвестиційної привабливості основних промислово-виробничих регіонів полягають у такому:

– відсутність структурної модернізації виробництва, ігнорування інноваційного розвитку та досягнень науково-технічного прогресу. Лідери промислового виробництва (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області) займають останні позиції серед інноваційно-активних регіонів України (рис. 4);

– високий рівень вилучення коштів на потреби споживання замість вкладення у розвиток виробництва протягом останніх років;

– експортна спеціалізація зазначених регіонів на невеликій кількості товарних груп низького переділу при одночасному зростанні відкритості економіки, її залежності від кон'юнктури зовнішніх ринків.

Внаслідок зміни зовнішньої кон'юнктури на світових ринках (зокрема, падіння попиту та цін на товари сировинної групи та напівфабрикати, насамперед на продукцію металургійного та хімічного виробництва) відчутним було стрімке падіння обсягів виробництва та погіршення соціально-економічних показників у промислових регіонах – лідерах регіонального розвитку: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області тощо.

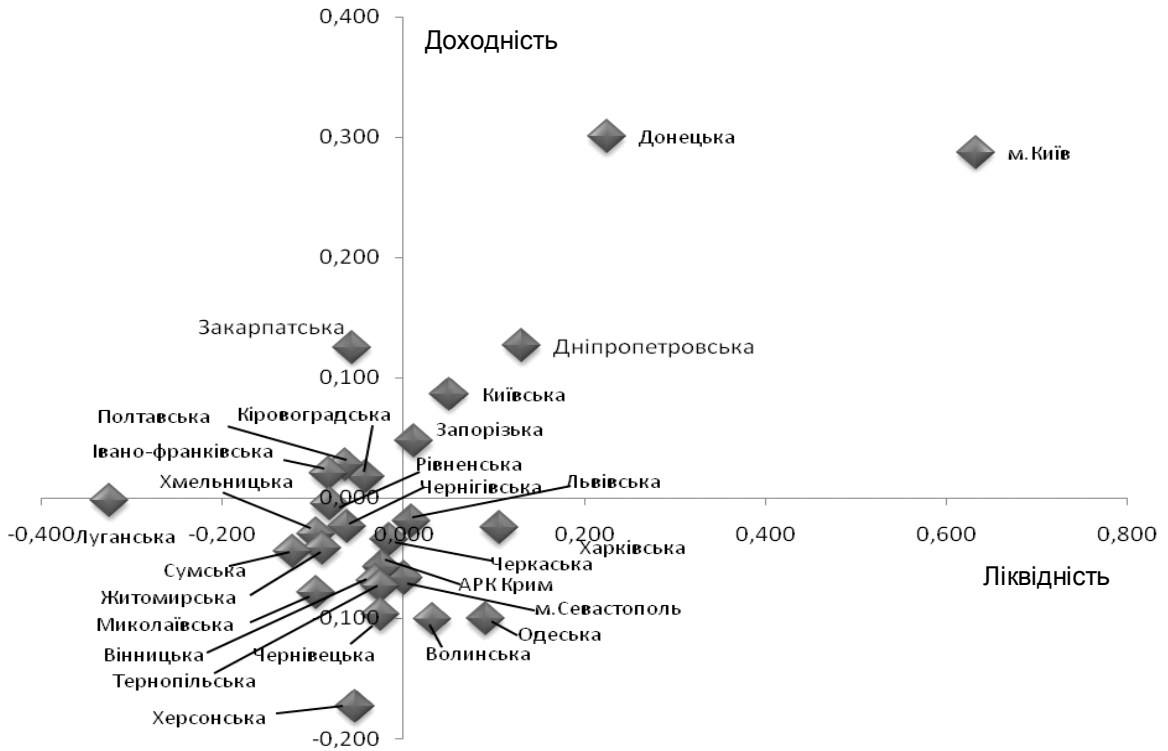

Рис. 1. Графічне представлення показників інвестиційної активності регіонів України, 2007 р.

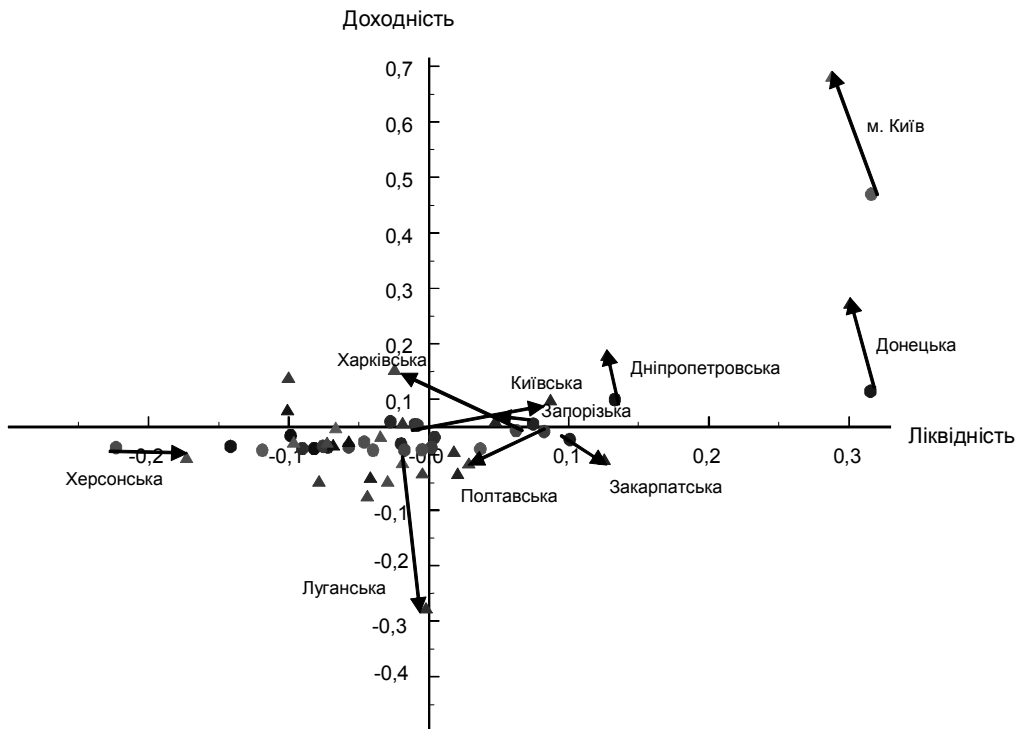

Рис. 2. Динаміка рейтингу інвестиційної активності регіонів України 2000–2007 рр.

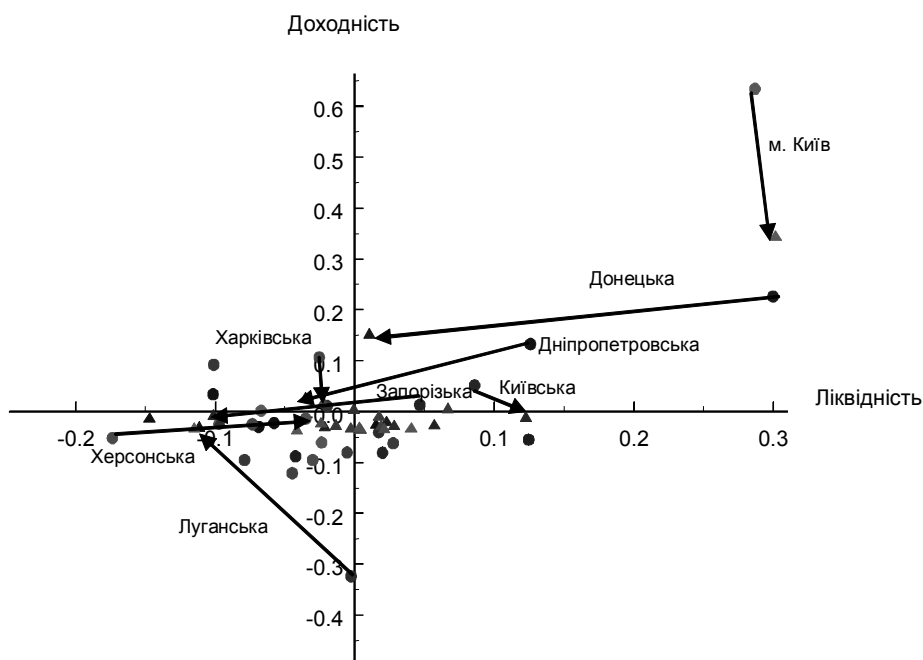

Рис. 3. Динаміка рейтингу інвестиційної активності регіонів України 2007–2009 рр.

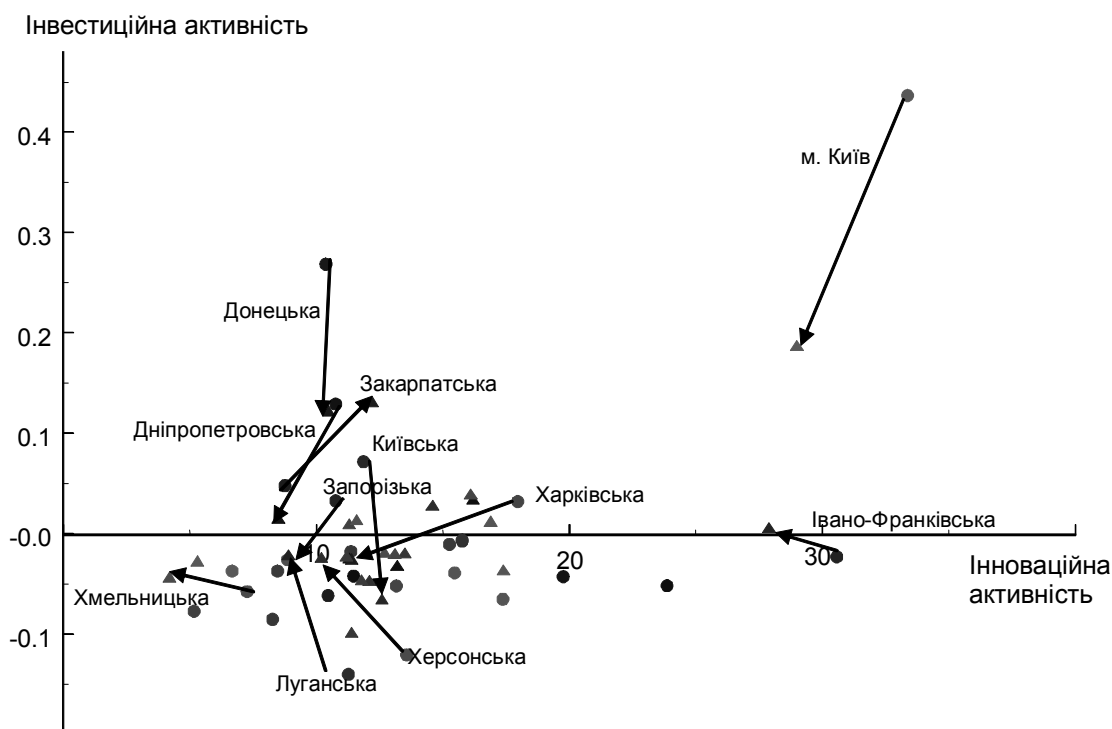

Рис. 4. Динаміка взаємозв'язку інвестиційної та інноваційної активності регіонів України 2007–2008 рр.

Суттєве падіння обсягів виробництва у східних регіонах, висока питома вага монофункціональних міст, відсутність потенційних можливостей та досвіду розвитку видів економічної діяльності, зорієнтованих на потреби внутрішнього ринку, сприяють поширенню кризових явищ у цих регіонах. Це призводить до поглиблення наявних структурних диспропорцій регіонального економічного розвитку і, відповідно, інвестиційної активності регіонів. Найбільш критичними, починаючи з кінця 2008 р., були зміни в промисловості, будівництві, інвестиційній, житлово-комунальній сферах та на ринку праці. У четвертому кварталі 2008 р. 15 з 27 регіонів продемонстрували падіння промислового виробництва

порівняно з 2007 р. Серед них опинились традиційні промислові лідери: Дніпропетровська (-38,3 %), Донецька (-36,2 %), Запорізька (-31,6 %), Луганська (-25,6 %) області. Найбільше скорочення ВРП відбулось у Волинській області. Враховуючи результати перших трьох кварталів, Тернопільська, Одеська та Черкаська області завершили 2008 р. з приростом промислового виробництва (10,4, 27,6 та 33,0 % відповідно). Дніпропетровська, Донецька та Луганська області зменшили обсяги виробництва на 8,6, 7,8 та 5,9 % відповідно [16, 17]. З січня 2009 р. падіння промислового виробництва продовжилося і відбувалось у всіх регіонах.

Позитивна динаміка за підсумками 2008 р. спостерігалася переважно у регіонах, виробництво яких орієнтоване на локальний ринок, поточне споживання має нетривалий цикл та не є матеріало- чи капіталоємним. Найбільше падіння у грудні 2008 р. до грудня 2007 р відзначено в східних регіонах України, де переважно сконцентровані підприємства металургії, машинобудування та хімічної промисловості, які найбільше постраждали від кризи. Останній квартал 2008 р. позначився падінням експорту в усіх регіонах, крім м. Севастополя. Найбільше падіння експорту в IV кварталі 2008 р. спостерігалось в Луганській, Дніпропетровській, Донецькій, Полтавській областях. За рік темпи зростання експорту в Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях відповідали середнім темпам по Україні і становили близько 1,3 раза, що пояснюється накопиченим потенціалом у передкризовий період. Стрімким було падіння обсягів будівельних робіт, які є індикатором інвестиційної активності у відповідних регіонах. Суттєве падіння відбулось у 25 регіонах, найбільше у Вінницькій області, найменше – у Херсонській. Одним з основних чинників зменшення обсягів інвестиційної діяльності стало погіршення фінансових результатів підприємств. У 2008 р. збитково працювали більше третини підприємств. Найбільшу частку збиткових підприємств за підсумками року було зафіксовано в Дніпропетровській, Волинській, Харківській областях та АР Крим. У IV кварталі прибуток до оподаткування найбільше скоротився порівняно з трьома попередніми кварталами в Луганській, Одеській, Запорізькій областях. Найменш відчутно прибуток знизився у Харківській області [16, 17, 20]. У межах України спостерігалось зменшення регіональних диспропорцій за показниками динаміки обсягу прямих інвестицій в регіонах, за показниками інвестицій в основний капітал та ін. Разом з тим відчутним було зростання регіональних диспропорцій за показниками приросту (зменшення) прибутків (збитків) підприємств, рівнем рентабельності операційної діяльності підприємств, приростом (зменшенням) суми заборгованості.

Згідно з результатами дослідження конкурентоспроможності країн, проведеного фондом “Ефективне управління” разом зі Світовим економічним форумом Україна в цілому зайняла 72 місце серед 134 країн за підсумками 2008–2009 рр. [3]. Також було проведено оцінку конкурентоспроможності 15 регіонів України. У рейтингу лідує м. Київ, за яким ідуть промислово розвинені області сходу і півдня країни, а більшість аграрних регіонів суттєво відстають. Для визначення рейтингу було використано індекс глобальної конкурентоспроможності, який враховує 12 показників. Серед важелів підвищення рейтингу країни та її регіонів експертами запропоновано такі: вища освіта та професійна підготовка, ефективний ринок товарів і послуг, гнучкий ринок праці, розвинення фінансового ринку, розмір внутрішнього та зовнішнього ринків і, безумовно, розвиток бізнес-мереж та інноваційної економіки.

Слід зазначити, що наростання негативних тенденцій кризового періоду викликають серйозні ризики та загрози для розвитку регіонів, їх інноваційно-інвестиційної діяльності та розвитку країни в цілому. Найбільш небезпечними серед них можна виділити такі: нерівномірність територіального розвитку країни; зниження рівня інноваційного розвитку у базових галузях промислових регіонів, оскільки необхідне значне ресурсне забезпечення для здійснення необхідної структурної модернізації; суттєве послаблення зовнішньоекономічних позицій експортоорієнтованих регіонів внаслідок зміни кон'юнктури та зростання конкуренції на світових ринках; значне скорочення податкової бази через зменшення кількості платників податків та обсягів діяльності; скорочення обсягів бюджетного фінансування соціальної інфраструктури та інших життєво важливих сфер (медицина, освіта, культура). Після завершення світової фінансово-економічної кризи внаслідок структурної перебудови світової економіки та переорієнтації кон'юнктури світових ринків на інноваційну продукцію кінцевого призначення з низькою матеріало- та енергоємністю виробництва, повернення до наявного розподілу сил в регіональному розрізі буде неможливим. Сучасні промислові регіони України (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області) в нових умовах господарювання втратять свій традиційний конкурентний потенціал, внаслідок чого країна може опинитися без джерел валютних надходжень. З метою врахування таких тенденцій в Україні має зрости роль державних важелів управління регіональним розвитком, а також активізуватись діяльність місцевих органів влади й органів місцевого самоврядування в процесі впровадження дієвої антикризової політики в регіональному вимірі. Узагальнення міжнародного досвіду дає можливість виокремити низку інструментів у таких сферах: розширення пропозиції кредитних ресурсів; підтримка малого й середнього бізнесу; стимули для інвестицій та інновацій; підтримка галузей-експортерів; впровадження податкових інструментів.

Вважаємо, що з метою більш рівномірного розвитку регіонів країни необхідно активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність шляхом: надання тимчасових податкових пільг на придбання нових матеріальних активів та капітальні інвестиції; відшкодування частини витрат на сплату відсотків за

кредитами, спрямованими на технологічне переоснащення; пряме державне фінансування перспективних проектів; залучення прямих інвестицій шляхом створення спільних фондів із зарубіжними партнерами; державні асигнування на реконструкцію виробництва з метою поліпшення їх енергетичної ефективності; інвестиції на наукові дослідження та розробки, в поновлювані джерела енергії тощо.

Висновки. На соціально-економічний розвиток регіонів суттєво впливає інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств, які функціонують на їх території. Оцінку інноваційно-інвестиційної активності регіонів пропонуємо здійснювати на основі комплексного підходу, використовуючи систему показників: обсяги інвестицій (власних та залучених), валовий регіональний продукт, динаміка та структура дебіторської і кредиторської заборгованості, трудові ресурси, інфляція, фінансовий стан підприємств регіону, експортоорієнтованість місцевого виробництва.

Аналіз результатів оцінки інвестиційної активності регіонів протягом 2000–2009 рр. за допомогою запропонованого підходу свідчить про те, що до початку світової фінансово-економічної кризи лідерами інвестиційно-активних регіонів були провідні промислові регіони. Проте в результаті ігнорування концепції інноваційної розвитку та реалізації “політики споживання” зазначені регіони опинилися незахищеними перед кризою.

Вважаємо, з метою більш рівномірного розвитку регіонів країни необхідно активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність шляхом: орієнтації виробництва на потреби внутрішнього ринку; впровадження наукоємних технологій замість матеріало- та енергоємних; виробництва вітчизняних товарів замість імпорту товарів аналогічної групи; підвищення конкурентоздатності виробленої продукції тощо.

Подальшого дослідження потребує розширення меж аналізу факторів впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів країни та визначення інструментів їх державного регулювання.

Література:

1. Анискин Ю. Инвестиционная активность и экономический рост [Электронный ресурс] / Ю. Анискин // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 4. – URL: http://vasilievaa.narod.ru/rtru/15_4_02.htm.
2. Білорус О.Г. Глобальний сталий розвиток : монографія [Текст] / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К. : КНЕУ, 2006. – 488 с.
3. Горбач Д. Ключ к миру / Д. Горбач // Бизнес. – 2009. – № 26. – С. 17–20.
4. Данилишин Б.М. Інвестиційна політика в Україні : монографія / Б.М. Данилишин, М.Х. Корещий, О.І. Дацій. – Донецьк : “Юго–Восток, Лтд”, 2006. – 292 с.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.kmu.gov.ua/control>.
6. Духненко В. Рейтинг инвестиционной привлекательности регионов Украины: И снова Днепр против Донбасса [Текст] / В. Духненко, В. Шапран, О. Дуброва, А. Хисамов // Эксперт. – 2006. – № 49. – С. 80–86.
7. Економіка знань та її перспективи для України : монографія / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз., 2005. – 168 с.
8. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Я.А. Жаліло, О.С. Бабанін, Я.В. Белінська та ін. ; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2009. – 142 с.
9. Заставний Ф.Д. Депресивні регіони України: аналіз, оцінка, проблеми / Ф.Д. Заставний // Регіональна економіка. – 2005. – №1. – С. 76–90.
10. Инвестиционная привлекательность экономических систем [Электронный ресурс]. – URL: <http://investment2.ru>.
11. Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки : Постанова КМУ від 26.04.2003 р. № 634. – URL: <http://who-is-who.com.ua/bookmarket/ust/6/60/9.html>.
12. Концепція державної регіональної політики : схвалена Указом Президента України 25 травня 2001 року №341/2001. – URL: <http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukr/doc.php?code=341/2001>.
13. Мінекономіки: Уряд схвалив Концепцію розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс]. – URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=223213163.
14. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект [Текст] // Сб. науч. тр. / Донецкий нац. ун-т / Ю.В. Макогон (пред. ред. кол.). – Донецк : ДонНУ, 2008. – Ч. 1. – 463 с.
15. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 8.09.2005р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 51. – С. 548.
16. Соціально-економічний розвиток регіонів України за січень–грудень 2008 року [Електронний ресурс]. – URL: http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/so_ek_r_u/soekru_rr/12_2008/seru_rr_zml208.htm.
17. Соціально-економічне становище України за січень–травень 2009 року. – URL: <http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles>.

18. Сухоруков А. Проблеми підвищення інвестиційної активності регіонів / А. Сухоруков. – URL: <http://www.niisp.gov.ua/articles/66/>.
19. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України [Текст] / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – С. 18–22.
20. Україна у цифрах 2007 / За ред. О.Г. Осауленка. – К. : Держкомстат, 2008. – 259 с.
21. Цивилизационная структура современного мира. В 3-х томах. Т. I. Глобальные трансформации современности / Под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. – К. : Наук. думка, 2006. – 686 с.
22. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання / О.В. Шевченко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1(10). – С. 175–181.
23. Lucas R. On the Mechanics of Economic Development / R. Lucas // Journal of Monetary Economics, 1988. – Vol. 22.